

Приймено до спеціалізованої вченості
ради № 9. 08.084.018
16.06.2023 р

Голова с. в. р.
д. ен.-проф.

Д

Боднар НН

кандидата економічних наук, доцента, доцента кафедри

аналітичної економіки та менеджменту
Дніпропетровського державного університету

внутрішніх справ

Коваленко-Марченкової Євгенії Вікторівни

на дисертаційну роботу Берези Івана Володимировича:

«Управління розвитком підприємств транспортного
будівництва АТ «Укрзалізниця», представлену на здобуття
ступеня доктора філософії за спеціальністю 051 – Економіка,
галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки»

1. Актуальність обраної теми дисертації.

Залізничний транспорт України характеризується на сьогодні високим рівнем затребуваності з боку вантажоутворюючих галузей національної економіки України, є лідером за показником вантажообігу та поступається автомобільному транспорту за показником обсяг перевезення вантажів. Враховуючи розвинуту мережу залізниць територією України залізничний транспорт виділяється також і за показником середньої дальності перевезення вантажу. Дальність перевезень поряд із переміщеними вагою та кількістю пасажирів є важливішою складовою транспортного продукту.

Розвиток залізничного транспорту, з урахуванням особливостей прояву зовнішньо-, та внутрішньоекономічних факторів, повинен формуватися за критеріями забезпечення ефективності діяльності кожного структурного елементу, адаптації до ринкових умов та підвищення якості транспортної продукції.

Сучасні глобалізаційні процеси знаходять відображення в роботі залізничної транспортної системи, є суттєвим фактором ефективного функціонування національного економічного комплексу, спрямовані на покращення конкурентоспроможності, удосконалення економічних позицій держави та укріплення міжнаціональних зв'язків.

Вигідне геостратегічне розташування України обумовлює ефективний розвиток інтеграційних процесів до європейського та світового економічного

простору. Але поряд з потенціальними ринковими можливостями залізничного транспорту існує цілий ряд стримуючих факторів його розвитку. Найбільша проблема на сьогодні полягає у відсутності ринково адаптованої структури управління підприємствами транспортного будівництва. Суб'єкти перевізної діяльності вимагають від підприємств транспортного будівництва забезпечення необхідного рівня пропускної спроможності мереж.

З іншого боку, у транспортне будівництво кошти виділяються виходячи з виявлення поточних потреб, без врахування можливості нарощування потенціалу транспортних інфраструктурних об'єктів. Відсутній механізм організаційно-економічної мотивації, що дозволяв би перевізникам у тісному взаємозв'язку з підприємствами транспортного будівництва пропорційно нарощувати виробничі потужності, необхідні для забезпечення експлуатаційної надійності при підвищенні швидкостей руху потягів, осьового та погонного навантаження на інфраструктурні об'єкти залізничного транспорту. Тому підприємства транспортного будівництва в умовах реформування галузі мають бути забезпечені ефективним організаційно-економічним механізмом управління їх довгостроковим розвитком.

З огляду на вищевикладене вибір і наукове обґрунтування механізму управління розвитком підприємств транспортного будівництва АТ «Укрзалізниця» може вважатись важливою задачею державного рівня, що впливає на рівень економічної безпеки України. Останнє свідчить також про те, що важливим завданням економічної науки є обґрунтування та розробка теоретико-методичних положень і прикладних рекомендацій щодо управління розвитком транспортного будівництва з урахуванням економічних важелів державного регулювання національної економіки, вдосконалення економічного механізму державного регулювання національних залізниць, що дозволить вирішити ще одну з головних задач національної транспортної політики – створення необхідних умов для залучення транспортних вантажопотоків міжнародними транспортними коридорами територією України.

Отже, проблема розробки теоретичних зasad, методичних положень та

практичних рекомендацій щодо оцінки ефективності управління розвитком транспортного будівництва є одним з найважливіших стратегічних чинників національної економічної політики. Це підтверджується також тим, що дисертаційна робота Берези І.В. виконувалась в межах низки науково-дослідних робіт: «Розробка методичних основ розвитку підприємств транспортного будівництва» (здобувачем дослідженого структуру витрат підприємств з будівництва та відтворення об'єктів транспортної інфраструктури), (номер держ. реєстр. 0117U004940); «Розробка моделі управління ефективністю транспортного будівництва» (в якій автором проаналізовано чинники ефективності функціонування підприємств з будівництва, ремонту та обслуговування об'єктів транспортної інфраструктури в умовах реформування), (номер держ. реєстр. 0117U004941).

Виходячи з цього, актуальність дисертаційного дослідження не викликає сумніву.

Дисертаційна робота містить вступ, три розділи, висновки, список використаних джерел (272 найменування), додатки. Основний текст дисертації викладено на 136 сторінках, текст включає 14 рисунків та 6 таблиці.

2. Оцінка обґрунтованості наукових положень дисертації їх достовірності і новизни. Автор досліджує коло питань, що у сукупності становлять проблему обґрунтування та розробки теоретико-методичних положень і прикладних рекомендацій щодо управління розвитком транспортного будівництва з урахуванням економічних важелів державного регулювання національної економіки.

Значну наукову та практичну цінність мають удосконалені автором:

- методичні підходи до формування стратегії відтворення основних засобів залізниць, що на відміну від існуючих включає (сторінки 90-97): стратегічне планування, принципи, нові етапи та економіко-математичну модель визначення обсягу відтворювальної діяльності в перспективу, що дозволить максимізувати їх доходність та мінімізувати витрати на їх функціонування;

- теоретичні підходи до управління економічною діяльністю транспортного будівництва (сторінки 46-61), в яких, на відміну від існуючих, встановлюється пріоритетність управління доходами перед управлінням витратами та застосовується ціле-орієнтоване управління результативністю, що передбачає цілеспрямований вплив суб'єкта управління за допомогою застосування спеціальних інструментів на прибутковість кожного виду відтворюальної діяльності з метою максимізації використання виробничих потужностей;

- методичні підходи до операційного аналізу витрат (сторінки 110-117), що базується на нелінійних залежностях витрат, прибутку будівельних організацій від відтворюальної діяльності об'єктів транспортної інфраструктури, що дозволяє знайти оптимальне співвідношення «результати-витрати», відповідно до якого обґрунтуються рішення щодо доцільності реалізації відтворюальної діяльності;

- методичні основи раціонального скорочення будівельного лагу (сторінки 122-127) при утриманні та будівництві інфраструктурних об'єктів на основі зіставлення потенціалу транспортного будівництва та прогнозованої вартості заемних коштів;

- концептуальні засади економічного механізму управління транспортним будівництвом (сторінки 62-74): особливості організації їх виробничої діяльності, побудови економічних відносин з іншими суб'єктами філій залізниці та клієнтурою в процесі реалізації основної діяльності з метою дотримання умов економічно ефективного функціонування та розвитку.

Враховуючи результати дослідження існуючої ситуації в транспортному будівництві, досвіду вітчизняних і закордонних залізниць, основних економічних процесів розвитку, отримало подальший розвиток:

-обґрунтовано методичні підходи (сторінки 98-105) до встановлення граничного рівня існування підприємства транспортної інфраструктури, виходячи з граничного рівня витрат на забезпечення заданого рівня інтенсивності експлуатаційної діяльності на залізничних дільницях та особливостей прояву об'єктивних законів економіки в процесі відтворюальної діяльності;

-економічний інструментарій (сторінки 115-117) обґрунтування відтворюальної діяльності, що дозволить оптимізувати будівельний лаг та суму витрат транспортного будівництва шляхом застосування економіко-математичного моделювання;

-методичні підходи (сторінки 131-147) до визначення ефективності системи управління відтворюальною діяльністю об'єктів транспортної інфраструктури на основі показників оцінки ефективності виконання окремих функцій транспортного будівництва за рахунок розробки узагальнюючого показника для проведення комплексної оцінки ефективності процесів управління відтворенням основних засобів.

У роботі зазначено (стор. 138), що при використанні розробленого комплексного інструментарію, транспортно-будівельна компанія забезпечує загальне підвищення рентабельності своєї діяльності за рахунок підвищення ступеня обґрунтованості своїх пропозицій за ціною та умовами відносин із замовником для відновлення об'єкту при укладенні договору.

В процесі експлуатації інфраструктурні об'єкти повинні забезпечувати заданий рівень пропускної спроможності. Але з часом змінюються умови експлуатації на дільниці залізниці і це призводить до посилення вимог. При формуванні основних засобів підприємств транспортного будівництва не можливо врахувати з точністю перспективне навантаження на них та інтенсивність руху. Не можливо також достовірно врахувати розвиток науково-технічного прогресу в сфері обслуговування таких об'єктів. Тому гостро постає проблема планування відтворюальних процесів на інфраструктурних об'єктах залізничного транспорту.

Дисертаційна робота Берези І.В. свідчить, що результати дослідження мають високий ступінь достовірності внаслідок використання значного обсягу наукових, аналітичних та статистичних даних, застосування сучасних методів дослідження. Автор глибоко та всебічно виконав дослідження проблеми, висвітлив та узагальнив світовий досвід, виявив та обґрунтував особливості її вирішення з урахуванням національної специфіки.

На підставі ретельного аналізу дисертаційної роботи Берези І.В. можна зробити висновок, що отримані автором основні наукові положення, результати та висновки у достатній мірі обґрунтовані, достовірні, наявна наукова новизна.

3. Оцінка змісту дисертації. Дисертаційна робота характеризується чіткою логікою побудови за структурою та змістом, основні положення наглядно проілюстровано та підкріплено статистичними і прогнозними даними. Робота складається з вступу, трьох розділів, висновків і додатків.

У першому розділі дисертаційної роботи автором розглядається роль та значення інфраструктурної складової в ефективному функціонуванні залізничного транспорту. Наголошується, що основною метою функціонування підприємств транспортного будівництва є стабілізація технічного стану інфраструктурних об'єктів АТ «Укрзалізниця» шляхом відтворення залізничної інфраструктури, що дає необхідні продуктивні потужності, які повною мірою розкривають потенціал залізничного транспорту, формують його пріоритетні напрямки стратегічного розвитку, підвищення його конкурентоспроможності та обороноздатності держави.

У другому розділі досліджуються теоретичні основи управління розвитком транспортного будівництва. Автором обґрунтовано економічні засади сучасного розвитку залізничного транспорту, що в основному базуються на чотирьох складових: безпека дорожнього руху; транспортна якість; забезпечення ефективності режиму роботи різних підприємств галузі залізничного транспорту; удосконалення швидкісних показників рухомого складу.

Важливими елементами подальшого розвитку залізничного транспорту та підприємств транспортного будівництва для формування нового рівня транспортного просування бізнесу та населення є технічне, технологічне та інформаційне оновлення галузі, елементами якого є оновлення об'єктів транспортної інфраструктури, залізничного транспорту, енергетики та ресурсозбереження, інституційні перетворення та удосконалення тарифів і тарифної цінової політики.

У третьому розділі автором виконано дослідження щодо найважливіших проблем забезпечення ефективного функціонування залізничного транспорту, підприємств транспортного будівництва, розроблено теоретичне підґрунтя їх ефективного розв'язання на основі позитивного досвіду вирішення аналогічних проблем в країнах світу. Розроблено методичні засади визначення ефективності та визначено державне управління розвитком транспортного будівництва.

Вскрито та запропоновано вирішення найсуттєвіших питань забезпечення безперебійного, ефективного функціонування залізничної транспортної системи та підприємств транспортного будівництва безпосередньо. Розроблено теоретичне підґрунтя їх ефективного розв'язання, в основу якого покладено позитивний досвід вирішення аналогічних проблем в країнах світу, з урахуванням вітчизняної специфіки та перспектив розвитку галузей національної економіки країни.

Висновки дисертації відображають основний зміст виконаної роботи.

Таким чином, дисертаційна робота Берези І.В. за змістом, побудовою та оформленням відповідає Вимогам до оформлення дисертацій, затверджених наказом Міністерства освіти та науки України №40 від 12.01.2017 р.

Згідно рекомендацій НАЗЯВО щодо забезпечення академічної добросовісності, дисертаційне дослідження за допомогою систем Strikeplagiarism та Unicheck було перевірено на унікальність; результати перевірки відповідно визначені: унікальність тексту – 93,2% та 95,5%.

4. Підтвердження опублікування основних результатів у наукових виданнях. Отримані автором результати дисертаційного дослідження опубліковано у 18 авторських роботах (8 статей у фахових наукових виданнях), тези доповідей на 10 міжнародних наукових конференціях, всі публікації відповідають напрямку, з якого підготовлено дисертацію.

5. Зауваження щодо дисертації.

Разом з позитивною оцінкою роботи слід відмітити наступні зауваження.

Одним з недоліків представленої роботи слід вважати практично повну відсутність в ній наукової дискусії стосовно питань визначення критеріїв ефективності функціонування підприємств транспортного будівництва. Так, автором не зазначено суперечливого характеру існуючих підходів до визначення таких критеріїв (стор. 94-95). В результаті зі зроблених автором визначень і висновків не є чітко зрозумілим ієрархічний розподіл визначених критеріїв за ступенем значущості.

Представлена автором у розділі 3.2 потреба у підвищенні рівня механізації підприємств транспортного будівництва та оновленні основних засобів не дає чіткого уявлення стосовно джерел коштів на придбання та модернізацію машин важкого типу, не представлені вартісні показники, показники ефективності, терміни окупності інвестиції, стосовно яких можна зробити висновки щодо доцільності реалізації програми оновлення.

З дисертації не зрозуміло (розділ 3.2) чи може підприємство колійної інфраструктури самостійно обирати метод нарахування амортизаційних відрахувань і як це може вплинути на інтенсивність реалізації відтворювальних процесів у колійному господарстві.

Враховуючи, що колійна інфраструктура разом з представленими інфраструктурними об'єктами залізничного транспорту – потенційно монопольний сегмент транспортного ринку, бажано було б дати оцінку як ті чи інші заходи державної підтримки та державного управління могли б вплинути на інтенсифікацію розвитку підприємств транспортного будівництва (розділ 3.1).

Розроблена у розділі 3.2 та представлена у додатку «Г» модель розрахунку економічної ефективності управління інфраструктурним проєктом є важкою для практичної реалізації.

Проте, наведені вище зауваження не знижують практичної та теоретичної цінності дисертаційного дослідження, його науковий рівень.

Загальна оцінка роботи та відповідність її вимогам.

В цілому дисертаційна робота Берези Івана Володимировича на тему

«Управління розвитком підприємств транспортного будівництва АТ «Укрзалізниця» є завершеною науковою працею, що відповідає спеціальності 051-Економіка, в якій автор знайшов нове вирішення важливої загальнодержавної проблеми – обґрунтування та розробка теоретико-методичних положень і прикладних рекомендацій щодо удосконалення науково-методичних основ оцінки економічної ефективності розвитку підприємств транспортного будівництва як самостійних суб’єктів господарювання.

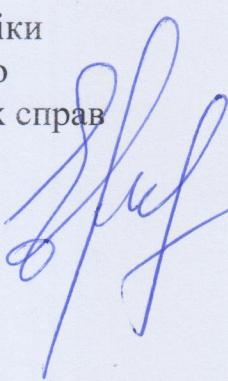
Отримані автором результати дають можливість покращити ефективність функціонування залізничного транспорту та його конкурентоспроможність.

Робота відповідає вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44.

Здобувач Береза І.В. заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 051 – Економіка, галузь знань – 05 – Соціальні та поведінкові науки.

Офіційний опонент:

Доцент кафедри аналітичної економіки
та менеджменту Дніпропетровського
державного університету внутрішніх справ
кандидат економічних наук,
доцент

Коваленко-Марченкова Є. В.

